

Federal Foreign Office

CIVIL
SOCIETY
COOPERATION

dpa • custom content
УКРІНФОРМ

Whitepaper

ФАКТ | ЧЕКІНГ

Основні положення цифрових досліджень і верифікації

„Верифікація означає **ПОСТІЙНЕ НАВЧАННЯ**“

Штефан Фосс, фактчекер інформагентства dra

Шановний читачу!

У Німеччині, в Україні чи в будь-якій іншій точці планети ми щодня стикаємося з напливом інформації. Лише 10 років тому більша частина цієї інформації все ще надходила з відомих медіа. Сьогодні ж чимало її ми отримуємо із соціальних мереж, де джерела не завжди є надійними й контент у багатьох випадках не є коректним. Кількість каналів і джерел, які мають відстежувати та перевіряти журналісти, зросла багатократно. Тому знання основ цифрових досліджень і верифікації та їх застосування стають усе важливішими для представників ЗМІ.

Міністерство закордонних справ Німеччини сприяє співпраці з громадянськими суспільствами у країнах Східного партнерства та в Росії, зокрема, з метою зміцнення плюралізму в медіасередовищі та **підвищення стійкості ЗМІ до неправдивої інформації**. Цим була обумовлена співпраця між німецьким інформаційним агентством dra та Українським національним інформагентством „Укрінформ“. На додаток до регулярних зустрічей та програми для журналістів у рамках Європейського альянсу інформаційних агентств (EANA), членами якого є dra і Укрінформ, восени 2020 року відбулися чотири вебінари на тему верифікації. Під час них представники українських ЗМІ та редактори dra обмінялися інформацією щодо методів і практичних інструментів, які можна використовувати у щоденній роботі, аби швидко перевірити та оцінити текстові, фото- та відеоматеріали.

Потреба в таких навичках є величезною, оскільки навіть до сплеску дезінформації, пов'язаної з пандемією коронавірусу цього року, „фейкові новини“ та конспірологічні теорії швидко поширювались у соціальних мережах, зокрема, Facebook і Twitter. Дезінформація, маніпуляції та неправдиві повідомлення мають за мету викликати у людей тривогу, розпалити гнів і посяяти страх. Це дає журналістам ще більше підстав для дій: „Вам знадобляться навички із цифрових досліджень, логічне мислення, роки фактчекінгової практики та велика наполегливість. **Чим більше журналістів підуть цим шляхом, тим успішнішими будуть наші вільні суспільства у боротьбі з дезінформацією**“, - зазначив Штефан Фосс, який розповідав учасникам воркшопів про свою роботу на посаді фактчекера dra. Ця Біла книга містить стислий огляд теми верифікації, а також практичні поради щодо роботи з інформацією. Сподіваємось, вам це буде цікаво та корисно!

Ніколь Вер і Ян-Ніколас Пікер (dra-Custom Content)

Наталія Костіна (Укрінформ)

Контрольний список: Проаналізуйте КОНТЕНТ

У нашій журналістській роботі ми щодня стикаємося з десятками повідомлень і маємо швидко вирішувати, чи подавати інформацію, яку вони містять. Усе більше людей поширюють контент у соціальних мережах, у тому числі у Facebook або Twitter. Обсяг так званого користувацького контенту (UGC) в Інтернеті зростає, а з ним зростає і обсяг інформації, яка не обов'язково є достовірною. Отже, все важливіше для журналістів приділяти цьому більше уваги.

Контрольний список Чи може це бути правдою?

→ Що саме можна побачити?

Зробіть крок назад, подивіться на контент і поставте кілька основних запитань.

→ Здоровий загальний погляд:

спробуйте зрозуміти логіку контенту. Зображення часто ретушуються або демонструються в неправильному контексті.

→ Командна робота допомагає: чим більше очей, тим більше асоціацій.

→ Перевірте відправника: чи правдоподібна кількість фоловерів? Чи правильно написана назва акаунту? Чи є верифікаційна позначка?

→ Оригінал чи копія? Це новий контент чи це скріншот? Останній легко використати в неправильному контексті. Знайдіть першоджерело.

→ Придивіться до деталей: як виглядає рослинність на фотографії чи відео - чи відповідає вона порі року? Якщо можна побачити тінь: чи відповідає положення сонця передбачуваному часу? Чи є на

зображенні підказки, такі як номерні знаки, поштові скриньки чи назви вулиць? Чи існують орієнтири, які можна звірити з іншими зображеннями з об'єктивного джерела, такого як Google Satellite View? Чи є реалістичним взаємозв'язок між переднім та заднім планами? З якого ракурсу було зроблено знімок чи відео?

→ Знайдіть контент для порівняння: якщо щось вражає, відбувається в публічному місці, в Інтернеті завжди можна знайти більше одного зображення або повідомлення про це. Пошукайте подібний контент у соціальних мережах.

→ Нечітке фото є підозрілим: остерігайтеся низької якості зображення або низької роздільної здатності - зображення з нечіткими контурами легше підробити. Примітка: фотографії, зроблені сучасними смартфонами, зазвичай гарної якості.

Легкі інструменти

з вагомими результатами

Search by Image

ЩО?

- простий інструмент для здійснення зворотного пошуку зображень

ЯК?

- доступний як розширення для браузера, наприклад, для Google Chrome та Mozilla Firefox
- після встановлення розширення клацніть правою кнопкою миші на будь-якому зображенні, щоб розпочати зворотний пошук
- здійснює пошук у найпопулярніших пошуковиках - Google, Bing, Яндекс, TinEye та Baidu

ЧОМУ?

- допомагає визначити джерело та встановити контекст зображень, знайдених, зокрема, у соціальних мережах

ПОРАДА

Завжди використовуйте та порівнюйте кілька пошуковиків під час пошуку в Інтернеті, оскільки результати можуть бути різними

Wayback Machine

ЩО?

- цифровий архів Інтернету; щодня там зберігається понад один мільярд вебсторінок

ЯК?

- доступний як розширення для браузера, наприклад, для Google Chrome або Mozilla Firefox; після встановлення просто натисніть на розширення на будь-якій сторінці
- або ж доступ до архіву можна отримати через сайт <http://web.archive.org/>
- введіть у вікні пошуку URL-адресу, яку необхідно перевірити, та виберіть потрібну дату на шкалі часу

ЧОМУ?

- дає змогу користувачам здійснити подорож у минуле, щоб відтворити контент вебсайту на певну дату
- може допомогти перевірити факти/заяви, які зникли з вебсайту/профілю

ВАЖЛИВО:

- Це працює лише для днів, коли вебсайт кимось зберігався. Пошук для невеликих вузькоспеціалізованих сайтів може видати лише кілька результатів.

YouTube-Transkription

ЩО?

- сервіс YouTube, який показує вам автоматично створену текстову розшифровку багатьох відео безпосередньо біля кліпу

ЯК?

- клацніть на три крапки праворуч під відео та відкрийте розшифровку
- у рідкісних випадках виникають проблеми з автоматичним розпізнаванням мови
- найкраще працює, коли голоси легко зрозуміти та, наприклад, коли не було накладання музики на голос

ЧОМУ?

- у довгих виступах допомагає швидко знайти конкретну цитату або ключове слово без перегляду всього відео

Tweetdeck

ЩО?

- панель інструментів Twitter, що полегшує користувачам одночасне відстеження кількох облікових записів

ЯК?

- доступна за посиланням <https://tweetdeck.twitter.com/>
- після входу в Twitter ви можете створити кілька колонок із різними параметрами пошуку
- клацніть на символ „+“ у лівій частині екрану та оберіть потрібну категорію, наприклад, для пошуку за хештегом або для відстеження твітів з окремих облікових записів
- для кожної колонки можна застосувати власні фільтри, наприклад, коли відображаються лише верифіковані акаунти або коли потрібна мінімальна кількість взаємодій

ЧОМУ?

- допомагає відстежувати Twitter і одночасно контролювати кілька пошукових запитів
- можна легко налаштувати для будь-якої теми

Від допису в соціальних мережах до Фактчеку

Фактчек перевіряє твердження, які поширюються, наприклад, у соціальних мережах. **Він має допомогти людям сформулювати власну думку на основі фактів.**

Результат перевірки факту може бути різним:

Твердження є

- правдивим
- неправдивим
- частково неправдивим
- оманливим
- вирваним із контексту

Журналіст стикається із сумнівним контентом.

Часто неправдиві повідомлення поширюються через соціальні мережі в Інтернеті.

Журналіст аналізує контент.

- **Хто поширив?** У соціальних мережах звертайте увагу на верифікаційні позначки, дату, час та кількість взаємодій.
- **У чому полягає головна ідея допису?** Це справді твердження чи думка? Чи є заява соціально значущою?
- **На що посилаються у дописі?** Що є джерелом?

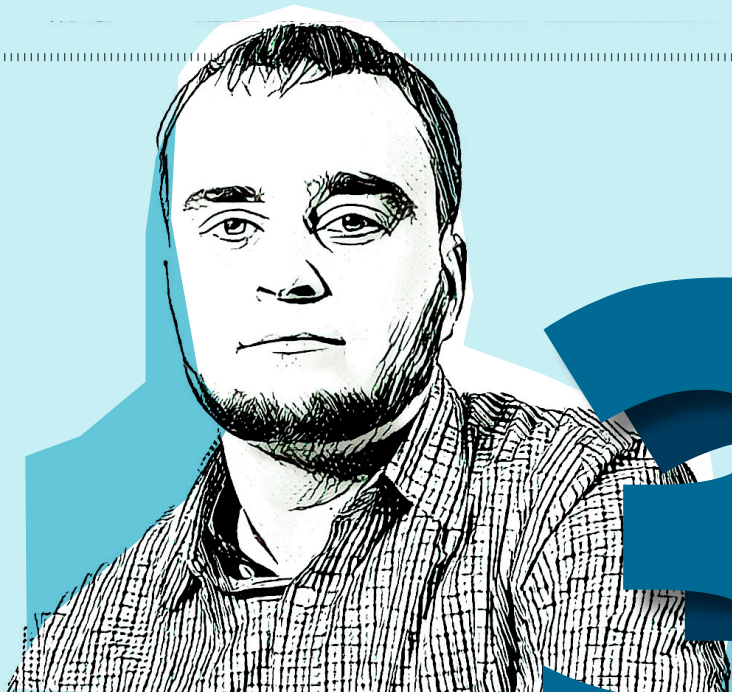
Журналіст розпочинає дослідження.

- Чи є якась актуальна, офіційна інформація про це?
- Зателефонуйте або напишіть особі, якої це стосується/тому, хто поширив, та поставте запитання щодо твердження.
- Для подій: чи були також присутні інші особи та чи поширили вони інформацію в Інтернеті?

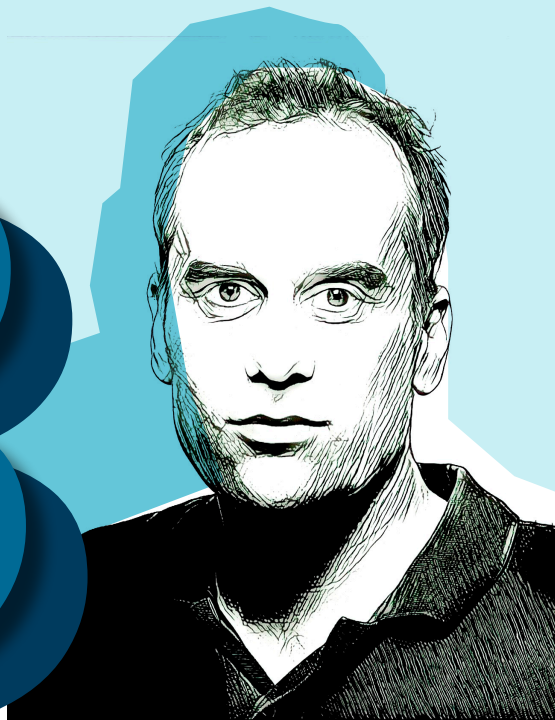

Журналіст пише фактчек.

- **Твердження:** про що в ньому йдеться? Який контекст?
- **Оцінка:** чому твердження є правдивим або хибним?
- **Факти:** що може доводити твердження?
- **Контакти:** як мені скontaktувати з фактчекерами, якщо у мене виникли запитання?

Артем Лаптієв
фактчекер StopFake

Штефан Фосс
керівник підрозділу
з верифікації дра

ЗАПИТАННЯ

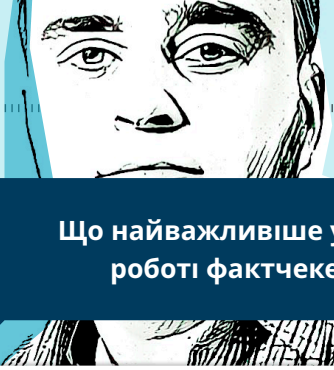
Що мотивує вас працювати фактчекером - щодня перевіряти твердження, а часом мати справу і з примітивними конспірологічними міфами?

Головний стимул – щоб усе більше людей читали наші фактчеки та спростування фейкових новин або конспірологічних теорій. Тисячі користувачів соціальних мереж можуть поширювати інформацію, наприклад, про самолікування. Якщо принаймні деякі з них побачать спростування і зрозуміють, що це може бути небезпечним для їхнього здоров'я, це мене мотивує. Те саме стосується фейків, які створюють напруження в суспільстві. Іноді дуже „дурний“ фейк може обурити велику кількість людей. Водночас прочитання фактчеку може частину з них заспокоїти. Найприємніше для мене - почути на вулиці суперечку, коли хтось викрикує:

„Це фейк! Я читав про це...“

Фактчекінг за своєю суттю є журналістською діяльністю.

Ми ретельно перевіряємо, чи твердження є дійсно правдивим. В основному, кожен журналіст є також фактчекером. В умовах демократії кожен має право формувати власну думку на основі повідомлень у ЗМІ, які ґрунтуються на фактах. Неправдиві твердження і маніпуляції, особливо в Інтернеті, ставлять під загрозу цей інформаційний привілей. Для мене дуже мотивуючим є викриття брехні та маніпуляцій. Теми, якими щодня займаються фактчекери, часто є неприємними. Але це компенсується важливістю такої роботи для життєздатної демократії.

Що найважливіше у вашій
роботі фактчекера?

**Найголовніше у
нашій щоденній
роботі - це критичне
мислення та
неупередженість”.**

Кожен фактчекер має піддавати сумніву всі новини та ставити питання щодо повідомлення, фото чи відео. Навіть найменша деталь може допомогти зрозуміти, що новина є фейком. Водночас ви маєте залишатися нейтральними. Усі фактчекери - люди, вони мають свою точку зору, але це не має відобразитися на їхній роботі.

Під час чотирьох воркшопів, організованих
дра та Укрінформом, ви розповіли про свій
досвід та відповіли на питання учасників. Що
ви винесли для себе із цих дискусій?

**„Зростаюче
поширення дипфейків
лякає мене”.**

Вони поки не є великою проблемою для України, але, я думаю, це швидко зміниться. Аби бути підготовленим, потрібно цим займатися зараз. Мені також подобається ідея, озвучена під час воркшопів, про те, що фактчекер має працювати в кожному ЗМІ. Це було б цінним рішенням, яке дало змогу мінімізувати кількість ненавмисних фейків в авторитетних ЗМІ.

**„Фактчекери мають
довести свої
журналістські навички
до досконалості”.**

Йдеться не лише про можливість застосовувати новітні методи Інтернет-досліджень. Ключовими є фундаментальні достоїнства журналістики: розуміння тексту, належне дослідження та здатність подавати отриману інформацію з коректним і об'єктивним викладом аргументів. У своїй роботі фактчекери повинні вміти ігнорувати власні точку зору та позицію з певних (політичних) питань. Об'єктивний фактчекінг не спрямований проти певних груп. Завжди йдеться лише про те, що стверджувалося, а не про те, хто це стверджував. Es geht immer nur darum, was behauptet wurde – und nicht, wer etwas behauptet hat.

З одного боку, швидко стало зрозуміло, наскільки різною є ситуація в обох країнах для журналістів, і особливо для фактчекерів. Україна стикається з величезними викликами після серйозних конфліктів останніх років. Дезінформаційні кампанії мають на меті переконати населення в тому, що Україна є неспроможною державою.

**„Те, як українські
журналісти
відповідають на ці
виклики, є також дуже
корисним для їхніх
колег у Німеччині”.**

Водночас активні дискусії з українськими колегами також показали, наскільки подібними є повсякденні виклики, з якими стикаються журналісти. Зокрема, прикладом цього є спроби маніпуляторів ввести населення в оману в умовах пандемії коронавірусу. Брехня та напівправа на цю тему підозріло схожі в Україні та Німеччині.

Привіт, Google, ...

Найважливіші оператори Google та налаштування для швидшої онлайн-перевірки

... показують мені результати на вебсайті ООН!

→ × 🔍

... показують мені лише файли у форматі PDF на вебсайті ООН!

→ × 🔍

... показують мені вебсайти, що містять ці пошукові умови та кількість між 1980 і 1985 роками

→ × 🔍

... показують мені, чи даний обліковий запис у Twitter/Facebook пов'язаний із вебсайтом!

→ × 🔍

... показують мені, чи даний обліковий запис у Twitter/Facebook пов'язаний із вебсайтом!

→ × 🔍

... звужують цей пошук відповідно до діапазону дат!

→ × 🔍

🔍 All 📰 News 🖼️ Images 📺 Videos 🛒 Shopping ⋮ More ⚙️ Settings 🔧 Tools

Any time ▾ All results ▾

- ✓ Any time
- Past hour
- Past 24 hours
- Past week
- Past month
- Past year
- Custom range...

... new cases of **coronavirus** disease **COVID-19** were ... including seven doctors, Kyiv Mayor Vitali **Klitschko** has reported. ... World Bank to allocate **about** \$100 mln to Ukraine **for** purchase of **COVID-19** vaccines, ...

БІЛЬШЕ Навичок, Скептицизму

Вебінари показують, наскільки важливою є верифікація

Які місцеві особливості фактчекінгу? Хто стоїть за передбачуваними фейками і з яким наміром вони поширюються?

Близько 60 українських учасників воркшопів – представників ЗМІ, громадських організацій та студентів факультету журналістики – поставили ці запитання двом фактчекерам із dra і StopFake. Під час обговорення стало зрозуміло, наскільки важливою є верифікація у Німеччині та в Україні, що є спільним у підходах та з наскільки різними викликами стикаються журналісти у двох країнах.

Пандемія коронавірусу ще раз підкреслила, наскільки швидко фейкові повідомлення поширюються в соціальних мережах і наскільки небезпечними вони можуть бути для громадського здоров'я. Інтернет переповнений світовими теоріями змови та „фейковими новинами” про коронавірус. Експерти під час дискусії зазначили, що до пандемії, як правило, це були переважно місцеві, політичні фейкові повідомлення та маніпулятивні публікації, які часто не виходили за межі країн. Основна увага в Україні зосереджувалася на повідомленнях про анексований Крим, окупований Донбас або на пропаганді про Україну як „недодержаву”.

Базове розуміння верифікації є важливим у редакціях для сприяння суспільним обговоренням та забезпечення високого рівня журналістики. На жаль, у багатьох засобах масової інформації не вистачає необхідних знань, а професійно підготовлені кадри або навіть команда фактчекерів є ще більшою рідкістю. Потреба в них величезна, оскільки більшість журналістів, на додаток до своїх повсякденних обов'язків, не мають достатньо часу для розгляду складних випадків.

Підбиваючи підсумки, всі погодились, що на сьогодні **базові навички верифікації та критичний підхід** важливі не лише для журналістів. Усі користувачі соціальних мереж мають читати твердження, які там поширюються, з певним скептицизмом, а в ідеалі отримувати інформацію з різних джерел.

Думки учасників

„Загалом, на мою думку, важливо показати читачам, як самостійно перевіряти факти, аби вони могли об'єктивніше оцінювати інформацію“.

Такаші Хірано

Марина Блудша

Я відчуваю потребу бути добре підготовленою у світі з потужними потоками дезінформації. Мені подобається навчатися і, на мою думку, сьогодні обов'язково володіти знаннями, як перевірити конкретний контент, особливо для журналістів. Навіть користувачі Facebook мають знати, що їхні публікації можуть бути сфальсифіковані за одну хвилину, навіть без допомоги графічного редактора.

Ольга Будник

Для мене як журналіста перевірка фактів є частиною роботи. Часто це може займати досить багато часу. Я хотіла би використовувати лише офіційні джерела, але це не завжди можливо. Я вже брала участь у семінарі з фактчекінгу в Україні. А на цьому воркшопі я хотіла більше дізнатись про досвід та підходи зарубіжних експертів. Для мене захід був дуже корисним.

Такаші Хірано

Як редактор японськомовної версії сайту Укрінформу я вирішую, які новини обрати для перекладу. Коли мені трапляється сумнівна інформація, я обговорюю її зі своїми колегами. Знання, отримані на воркшопі, допоможуть мені краще аналізувати такі випадки в майбутньому. Вважаю, що важливо підвищувати навички зі стримування цілеспрямованого розповсюдження фейків - дезінформації. Крім того, не рідкість, коли зустрічається ненавмисне поширення неправдивої інформації - мізінформація.

На мій погляд, в Україні найбільші виклики - не технічні. Набагато більше тривожить упередженість у свідомості людей. Це стосується і журналістів. Також проблемою є те, що люди все частіше отримують інформацію лише із засобів масової інформації, які вони самі вважають надійними. Деякі новинні сайти зловживають цією довірою, навмисно поширюючи дезінформацію і тим самим маніпулюючи думкою своїх читачів щодо важливих соціальних питань. Загалом, на мою думку, важливо показати читачам, як самостійно перевіряти факти, аби вони могли об'єктивніше оцінювати інформацію. Часу все менше, адже методи маніпуляцій стають все досконалішими, що ми бачимо на прикладі діпфейків. Ми маємо бути готові до цього, і не лише технічно. По суті, ми повинні критично дивитися на всю інформацію, з якою стикаємось.

Олеся Демаш

Я вивчаю журналістику і вже відвідувала кілька курсів із фактчекінгу. Ми, українці, часто стикаємося з російською пропагандою та міфами щодо війни на Сході України. Цікаво було дізнатись, з якими викликами стикаються країни з відомими, вільними ЗМІ. Хоча я все ще готуюся стати журналістом, я хотіла б знати найкращі інструменти для перевірки фактів уже зараз, аби у майбутньому мати змогу працювати професійно і публікувати лише правдиву інформацію.

Federal Foreign Office

CIVIL
SOCIETY
COOPERATION

dpa • custom content
УКРІНФОРМ

Whitepaper

Контакти

dpa-Custom Content

вул. Міттельвег, 38

Гамбург, 20148

Електронна пошта: cc@dpa.com

Телефон: +49 40 4113 32170

Укрінформ

вул. Богдана Хмельницького, 8/16

Київ, 01601

Електронна пошта: office@ukrinform.ua

Телефон: +38 044 299 00 10

Вихідні дані:

Видавець:

dpa Deutsche Presse-Agentur GmbH

вул. Міттельвег, 38

Гамбург, 20148

Редакційна група:

Ніколь Вер, Ян-Ніколас Пікер,

Наталія Костіна

Оформлення тексту: Аня Гізе